

Kongeligt stenhuggerarbejde

SIGV. ELLKIER-PEDERSEN: BOGEN OM RYTTERSKOLETAVLERNE. *En undersøgelse i 250-året (1721-1971). Universitetsforlaget i Aarhus. 1971. 120 s. Ill. 48.05 kr.*

Med bogen om rytterskoletavlerne ønsker forfatteren at bidrage til bevaring af »dette helt enestående monument over Danmarks første egentlige folkeskole«. I den hensigt har han foretaget en registrering af tavlerne; og de undersøgelser og betragtninger, som er gjort i den forbindelse, fremlægges i anledning af 250-året for oprettelsen af Frederik IV.s kongelige skoler. Redegørelsen slutter med en fortegnelse over samtlige tavler med oplysning om stenart, mål, hugning, monogramtype, tekst, bevaringstilstand og ejerforhold. Der gøres udtrykkeligt opmærksom på, at bogen ikke er noget videnskabeligt værk; den er da heller ikke forsynet med noteapparat, men anfører efter de to indledende afsnit, der giver baggrunden for oprettelsen af rytterskolerne og en fortegnelse over rytterdistrikterne med placeringen af de 250 skoler, den dertil benyttede litteratur. Desuden har bogens sidste side en litteraturliste, tilsyneladende tilfældigt opstillet. Af arkivalier er kun de vigtigste gennemgået, uden at det meddeles hvilke.

Om tavlehugningsarbejdet fortælles, at det som samlet entreprise blev overdraget stenhuggermester Iohan Christopher Heimbrod, og at der i Københavns stenhuggerlavs arkivalier intet nærmere findes om hans virksomhed, men at matrikulopgørelsen efter Københavns brand 1728 viser, at han ejede en anelig ejendom ved Kgs. Nytorv. Forfatteren foreslår, at den har ligget mellem Lille Kongensgade og Vingårdsstrædes udmunding i torvet. Undersøger man imidlertid borgerskabsprotokollen, der ligesom stenhuggerlavets arkivalier findes i Københavns Stadsarkiv, fremgår det, at Heimbrod var født i Sachsen og fik borgerskab i København 12. jan. 1724. Weilbachs Kunstnerleksikon oplyser, at han 1724 blev gift med Anna C. Sturmberg, enke efter billedhuggeren Iohan Christopher S., der var død 1722, hvorefter enken videreførte værkstedet. – Det var hende, der 19. maj 1723 sluttede kontrakt om levering af 240 sten med inskription over skolernes dør (RA. Particulærkammeret nr. 86 Bygningsrgsk.) og fik første del af betalingen; 1725 afleverede Heimbrod de af forfatteren omtalte 150 sten på materialgården. Familien boede da i det hus, I. C. Sturmberg havde købt 1718. Det havde nr. 60 på Kgs. Nytorv og lå mellem Bredgade og Store Kongensgade, nærmest sidstnævnte og ses på Rach og Eegbergs billede af torvet. En beskrivelse af det fra 1730, da Heimbrod havde fået opsat fire gipslofter, omtaler det stenhuggerværksted i gården, hvor rytterskoletavlerne må være blevet til.

Bogen er illustreret med talrige billeder; et af dem viser et stenhuggermærke, W. i kanten af en tavle. Med vort kendskab til værkstedet på Kgs. Nytorv er det fristende at fremkomme med den idé, at det er billedhuggeren Erich Warnheims signatur. Han arbejdede sammen med både Sturmberg og Heimbrod og skal endog have boet i huset 1725.

Et sidste afsnit beskæftiger sig med beslægtede skoler og tavler; til de der omtalte kan føjes to nordsjællandske. Den ene er udført 1726 af Heimbrod til hospitalet i Hillerød, og den anden opsattes 1723 på tårnet i den under rytterdistriktet hørende Lyng kirke. Denne tavle, der leveredes af Didrik Gercken, smykkes af de kongelige navne med krone over og derunder et vers om kirkens reparation og skolens bygning.

Marie-Louise Jørgensen

Ældre ægteskabslovgivning

LIZZIE CARLSSON: »JAG GIVER DIG MIN DOTTER«. *Trolovning och äktenskap i den svenska kvinnans äldre historia. II. (Skrifter utg. av Institutet för rättshistorisk forskning grundat av Gustav och Carin Olin. Ser. 1. Bd 20.) Lund 1972. 330 s. 35 sv. kr.*

Såsom en direkt fortsættning av det 1965 utgivna äktenskapsrättsliga arbete »Jag giver dig min dotter« följer nu en andra del med »en skildring av den kanoniska äktenskapsrättens inträngande i Sverige«. Det kan omedelbart slås fast att det är en imponerande prestation som dr. Carlsson utfört. Ett utomordentligt svårt och ibland genom dess inkonsekvenser förvirrande material presenteras på ett klart och rent nöjsamt sätt.

Denna del börjar med en bakgrundsteckning samt en redogörelse för källmaterialet, som främst utgörs av kanonistiska lagsamlingar och katolska vigselritual. Härutöver har dr. Carlsson granskat en lång rad samtidskällor, såsom brev, bullor, statuter och konciliebeslut. Ingående och upplösning av äktenskap var enligt äldsta rätt ett ekonomiskt avtal mellan två ätter. Med kristendomen tränger en ny äktenskapssyn in i vårt land, nämligen äktenskapet såsom ett sakrament och därför något oupplösligt, som var ingånget av två för denna handling fullt rättskapabla och jämställda individer, med samma trohetskrav ställt på sig. Kyrkan förde en enveten kamp för att ersätta det gamla borgerliga giftermålet med en vigsel föregången av lysning. Den gamla sängledningen godtog man med tillägget att en präst skulle närvara och ge sin välsignelse. Kyrken krävde också alla äktenskapsmål under sin domvärjo.

Den medeltida katolska vigseln i Sverige förrättades på latin, där det centrala momentet utgjordes av konsesusförklaringen. »Enligt kyrkans rätt gives bruden inte längre till brudgummen, hon är en självständigt handlande person och hennes eget samtycke är nödvändigt vid äktenskapets avslutande. Inför den borgerliga rätten var hon dock alltjämt omyndig och på djupet kvarlevde också inom kyrkan den ålderdomliga föreställningen, att rätten att 'ge bort' dottern tillkom hennes far«. Dr. Carlsson verifierar detta påstående genom att peka på en 1400-tals målning i Risinge gamla kyrka där kvinnan »datur viro« (gives åt